

O'QUVCHILARIDA AGRESSIVLIKNI OLDINI OLISHNING PSIXOLOGIK USULLARI

Najmiddinova Gulsanam Kuchkarovna

Sirdaryo viloyati Boyovut tumani 17-maktab psixologi

Annotatsiya: Maqolada o'quvchilarda agressiv xatti-harakatlarning paydo bo'lishi sabablari va ularni kamaytirish, oldini olish uchun psixologik usullar tahlil qilinadi. Ta'lim muassasalarida pedagog va psixologlar tomonidan qo'llaniladigan strategiyalar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: agressivlik, o'quvchi psixologiyasi, hissiy boshqaruv, konflikt, muloqot, stressni kamaytirish, motivatsiya, ijtimoiy ko'nikmalar, tarbiyaviy strategiya, ijobiy rag'bat.

KIRISH

“Agressiv xulq-atvor” deganda odatda boshqalarga zarar yetkazishga, ularni qo'rqitishga yoki o'z xohishini kuch bilan o'tkazishga yo'naltirilgan xatti-harakatlar tushuniladi. Buni oddiy tilda quyidagicha tushuntirish mumkin:

- Jismoniy agressiya – urish, tepish, narsalarni sindirish, itarish kabi harakatlar.
- Og'zaki agressiya – so'z bilan tahdid qilish, haqoratlash, sharmanda qilish, yomon gaplar aytish.
- Psixologik yoki passiv agressiya – e'tiborsizlik, sovuqqonlik, ishni ataylab buzish, do'stlarini yoki o'qituvchilarni kamsitish.

Agressiv xulq-atvor odatda hissiy taranglik, tushkunlik, o'qishda yoki oilaviy muhitdagi muammolar, stress va norozilik tufayli paydo bo'ladi. Shuni ham ta'kidlash kerakki, agressivlik doim salbiy emas: u o'zini himoya qilish yoki adolatsizlikka qarshi turish kabi vaziyatlarda normal his-tuyg'u sifatida yuzaga kelishi mumkin. Muammo shundaki, bu xatti-harakat nazorat qilinmaydi va boshqalarga zarar yetkazadi.

O'quvchilarda agressivlikning oldini olish maktab psixologi va pedagoglar uchun muhim vazifa hisoblanadi. Agressiv xulq ko'pincha hissiy taranglik, stress, oilaviy yoki ijtimoiy muammolar tufayli yuzaga keladi. Shu sababli, har bir bola bilan individual yondashuv zarur.

Birinchi navbatda, bolalarning hissiyotlarini aniqlash va tushunish muhimdir. Ularning qaysi vaziyatlarda g'azablanishi yoki asabiylashishini kuzatish, ular bilan ochiq va ishonchli muloqot o'rnatishga yordam beradi.

Bolalarga hissiy boshqaruvni o'rgatish agressiyani kamaytiradi. Masalan, nafas olish mashqlari, hissiyotlarni so'z bilan ifodalash, qisqa meditatsiya yoki ijodiy faoliyat bolalarning xotirjamligini oshiradi.

Maktabda konfliktlarni oldini olish uchun pedagoglar doimiy va adolatli qoidalarni o'rnatishi kerak. Bolalar qoidalarni tushunishi va ularga rioya qilishi rag'batlantirilsa, agressiv harakatlar kamayadi.

Motivatsiya va ijobiy rag'bat ham katta rol o'ynaydi. Kichik yutuqlarni e'tirof etish, o'quvchini muvaffaqiyat his qilishi va ijobiy xatti-harakatlarni takrorlashga undaydi.

Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish ham zarur. Bolalar bilan guruh mashqlari, jamoaviy o'yinlar va muammolarni birgalikda hal qilish ularning boshqalar bilan munosabatlarini yaxshilaydi va agressivlikni kamaytiradi.

Ota-ona bilan hamkorlik agressiyani oldini olishning muhim qismidir. Uy sharoitida doimiy rag'batlantirish, e'tibor va muloqot bolalarning hissiy barqarorligini oshiradi.

Pedagoglar va psixologlar birgalikda individual reja ishlab chiqib, bolaning xulqini monitoring qilishi kerak. Har bir kichik yutuq va ijobiy o'zgarish qayd etilib, rag'batlantiriladi.

Stressni kamaytirishning turli usullari – sport mashg'ulotlari, ijodiy faoliyat va dam olish mashqlari bolalarning agressiyasini yumshatadi. Shu bilan birga, ularni ijobiy energiya bilan band qilish xulqni ijobiy yo'naltiradi.

Natijada, agressiv xulqni oldini olish sistemali, sabr-toqatli va individual yondashuvni talab qiladi. Psixologik usullarni to'g'ri qo'llash bolalarning hissiy barqarorligini oshiradi, ijtimoiy moslashuvini yaxshilaydi va o'quv jarayonida ijobiy muhit yaratadi. Ayrim oilalarda o'z otasi yoki onasining mehr-oqibatidan bebahra o'sayotgan bolalar ham yo'q emas. Ba'zi oilalarda esa ota-ona va farzand o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning ijobiy psixologik iqlimda emasligi achinarli holdir, albatta. Aksariyat ota-onalar o'z farzandlarini tarbiyaga chaqirishda g'amxo'rlik, mehribonlik, sabr-toqat, mehr kabi xislatlar bilan yondashish o'rniga, kuch bilan, ayniqsa jismoniy jazo usuli bilan ta'sir o'tkazadilar. O'z navbatida bu kabi xatti-harakatlar bolalarda agressiv xulq-atvorning shakllanishiga zamin bo'ladi.

Bugungi kunda agressiv xarakterli bolalar maktab o'quvchilari orasida soni ortib borayotganligi psixologiyadagi dolzarb muammolar qatoridan joy egallashiga sabab bo'ldi. Maktab bolalarida agressiv xatti-harakatlarning vujudga kelishi murakkab va ko'pqirrali jarayon bo'lib, unga ko'pgina omillar o'z ta'sirini o'tkazadi. Agressiv xatti-harakatlar oilada, tengdoshlar guruhida, oilaviy axborot vositasi ta'sirida shakllanishi aniqlangan.

Maktab bolalarida agressiv xatti-harakat namunalari quyidagi uch asosiy manbaga asoslanib to'playdi:

1. Nosog'lom oila muhiti. Ba'zi oilalarda ota-ona bilan farzand o'rtasidagi munosabatning ijobiy psixologik iqlimda emasligi, farzandlar o'rtasidagi kelishmovchiliklar, oiladagi mojarolar, nizolar, oilaviy hamohanglikning mavjud

emasligi bolalarda agressiv xulq-atvorning shakllanishiga olib keladi. Bolalardagi agressivlikning namoyon bo'lishi oilaviy muhitning ta'sir darajasiga bog'liq hisoblanadi.

2. Tengdoshlar guruhi. Bolalar oiladan tashqarida o'z tengqurlari, sinfdoshlari bilan bo'lgan munosabatda ham agressiv xatti-harakatlarni o'zlariga singdiradilar. Ko'pgina hollarda bolalar tengdosh do'stlarining xatti-harakatlarini kuzatgan tarzda o'zlarini agressiv tutishga urinadilar. Haddan tashqari agressiv bolalar esa o'z tengdoshlari orasidan siqib chiqariladi. Bunday bolalar o'zini xo'rlangandek his qilib, o'zi kabi agressiv bolalar guruhidan joy topadilar. Bu esa muammo ustiga muammo tug'dirmasdan qolmaydi.

3. Ommaviy axborot vositalari — bugungi kunda bolalarning agressivligini kuchaytirishga ta'sir etayotgan eng kuchli quroldir, degan fikr keyingi paytlarda ko'pchilik tomonidan e'tirof etilmoqda. Shu o'rinda oynai jahon orqali namoyish etilayotgan turli jangari filmlar, ko'rsatuvlar ham bolalarda agressiv xususiyatlarning tarkib topishiga ta'sir qilayotganligi mutaxassislar tomonidan qayd etilmoqda. Bu borada internetning ta'siri ham o'ziga xosligi inkor etib bo'lmas haqiqatdir. Maktab bolalari internet orqali o'zining yosh va psixologik xususiyatlariga mos kelmaydigan ma'lumotlar bilan tanishmoqda, jangarilikni, agressiyani targ'ib etuvchi, shakllantiruvchi turli xil o'yinlarni o'ynash orqali o'zlarining ongosti sohasida agressiv xulqning shakllanishiga sabab bo'lmoqdalar.

Bir qator psixologlarning ta'kidlashicha, oiladagi iqlim, ota-ona o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, ota-ona bilan farzand o'rtasidagi munosabatlar, oilaviy hamohanglik yoki aksincha kelisha olmaslik, opa-singillar, aka-ukalar bilan yaqinlik darajasi, farzand tomonidan qilingan noto'g'ri, yanglish xatti harakatlarga nisbatan ota-onaning agressiv reaksiyasi — oilada shakllanib kelayotgan agressiv xattiharakatlarini kuchaytiruvchi yoki susaytiruvchi omillar hisoblanadi. Maktab o'quvchilari orasida agressiv xulq-atvorning bartaraf etishda, avvalo shu narsa ko'zga tashlanadiki har qanday holatda ham bolalarni be'etibor qoldirish kerak emas, ayniqsa maktab o'quvchilarini, o'smir yoshlarni, chunki ular huddi endi o'sib kelayotgan novda kabidir. Uni qaysi tomonga shakllantirsa shunday shakllanib boradi.

XULOSA

O'quvchilarda agressiv xulq-atvorni yo'qotish yoki oldini olishdagi birinchi mexanizm bu ota-onan va maktab va o'qituvchi orasidagi to'g'ri yo'lga qo'yilgan aloqalar mexanizmidir. Bu mexanizm yo'lga qo'yilsa bolalar hech bir vaqt o'zlari be'etibor qolishmaydi. Keyingi mexanizm bu – sog'lom muhit mexanizmi. Bunda oiladagi muhit sog'lom bo'lishi kerak, bolalar bo'sh vaqtida nima bilan band, o'rtoqlari kim, vaqtini kim bilan nimga sarflayabdi, internetdan nimalar uchun foydalanyabdi kabi savollarga oilad faqatgina sog'lom muhit tarsi mavjud bo'lgandagina ota-onalarimiz javob topa olishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Po‘latov, Sh.N., Rabindranat Tagorning Hindiston ilm-ma‘rifatga qo‘shgan xissasi.// “SCIENCE AND EDUCATION” Scientific journal Volume 1, Special issue 2020 136-144 P. 6. Po‘latov, Sh.N., Hindistonda pedagogik ta‘limning rivojlanish bosqichlari. //“SCIENCE AND EDUCATION” Scientific journal Volume 1, Special issue 2020 21-27 P.
2. Jurayev SH.S., Abu Ali ibn Sinoning falsafiy qarashlarida baxt-saodat masalasi // *Academic Research in Educational Sciences*, 2 (Special Issue 1), 395-401 P.
3. Saidov S.A., Ibn al-Muqaffaning islom tarjima san‘atiga qo‘shgan hissasi. // “Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences” Scientific journal Volume 1, 2021. 332-336 P.
4. Sulaymonov, J. Abdurahmon ibn Xaldunning tamaddun taraqqiyoti haqidagi qarashlarida jamiyat tahlili//*Academic Research in Educational Sciences*, Vol. 2 Special Issue 1, 2021. 451-455 R.
5. Sulaymonov, J.Karimov N.Contribution of Abu Isa Tirmidhi to the Science of Hadith //International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE) ISSN: 2278-3075, Volume-9 Issue-1, November, 2019. P. 593-599.
6. V. Karimova. Ijtimoiy psixologiya va amaliyot. — T.: 2009.
7. V. Karimova, O. Hayitov. Shaxsning ijtimoiylashuv masalasi. — T.: 2007.